

GYŰJTŐ: MÁNDOKI LÁSZLÓ

GYŰJTÉS IDEJE:

TART.: BABOL ANDRÁS PARAGUÁNTAI PÉCSÉT

27 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: PÉCS

SZAKMUTATÓ: XV B.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

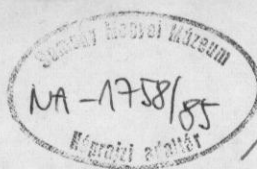
KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROMÁS

ATUENETUS A NA-186/85 -os TÉTELE ALÓL.

Malonay László

Bagol András faragványai Pécssett

"Akad a pásztorok között olyan is, aki hazafias érzésének hevületében nagy történelmi témákat igyekszik botra rögzíteni, ilyen a többi közt Bagol András, ...

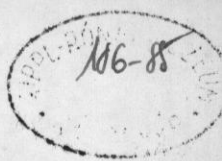
... De majd szólunk, még könyvünk végén, Bagol Andrásról! Messze, idegenben láttuk egy ilyen botocskáját sok évvel ezelőtt - s akkor jutott először eszünkbe, hogy könyvet kellene csinálni a magyar nép művészkedéséről!..."¹

M a l o n y a y D e z s ő csakugyan külön fejezetet illesztett, Bagol András a művész címmel, a Balaton környékét tárgyaló kötet végére,² ebben s a már idézett helyen /1. jegyzet/ három Bagol András faragta botot ismerttet több-kevesebb részletességgel.

Egynek a rajzát is bemutatta /valószínűleg J u h á s z Á r p á d készítette/ a lll. képen. E gyenge minőségű másolat még kinagyítva sem érvényesül kellően /lásd 1. képünket/, nem adja vissza Bagol M a l o n y a y által dicséret technikáját, nem is beszélve a rossz kiterítés hibáiról.

Jól sikerült, de nem teljes rajzot találunk a Magyarország vármegyéi és városai c. monográfia-sorozat Somogy vármegye kötetében.³

E n d r e i Á k o s írta a Somogy vármegye népe fejezetet,⁴ amelyben a 219. lapon egy /a 205. lap megfogalmazása szerint/ "már-már kivesző kajlaalaku" kondásbalta rajzát közli, de nem kiterítésben s nem is végig, így hiányzik Bagol András bizonyára rákarcolt, de. E n d r e i

által nem említett neve. Remélhetőleg muzeumba jutott e tárgy, de amíg teljes képe közlésre kerül, újra bemutatjuk **E n d r e i** /?/ rajzát /Lásd 2. képünket./

Más népművészeti kiadványokban nem találkoztam Bagol-botokkal,⁵ így örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy őt, Pécsett őrzött alkotását bemutassam /**M o n o r i M a g d o l n a** kiterített rajzaival/, s így visszaadjam őt Somogynak, ahol született, élt és alkotott.

A Janus Pannónius Múzeum Néprajzi Osztálya /Pécs/ három Bagol András faragványt őriz: kettő a régebbi /52.14.1; 52.795.1/, egy pedig a legújabb gyűjtésekből származik /77.18.1/.

Még két Bagol-bot került Pécsre: dr. Hormay Mihályné őrzi apósa magángyűjteményét - a volt lábodi orvos jó szemmel választotta e két remeket /3-4. kép/, melyek /egyelőre/ nem kerültek muzeumba.

"- Ki ez a Bagol András !

- A bátyámnál szolgál, Kivadáron, - mondotta a grófunk. - Az apja is nálunk volt cselédember, az unokái is nálunk szolgálnak. Javakorában juhászgazdánk volt, most kukoricacsósz, meg ráadásul erdőpásztor is az öreg.

- Kitől tanult ragagni?

- Nem tanult az senkitől. Faricskál, amikor nincs más dolga."⁶

Ma sem tudunk többet Bagol Andrásról.⁷ Valószínűleg a nagyatádi anyakönyvekből⁸ meg lehetne állapítani születésének és elhunytának dátumát, s ez a továbbiakban segíthetne a hasonló stilusu és évszámmal ellátott faragványok meghatározásánál, bár - úgy tünik - szinte

minden munkáját szignálta a múlt század második felének, századunk első éveinek e kiemelkedő tehetségű /és művelt!/ faragó juhásza. A Pécssett őrzött faragványok erről tanuskodnak, s nagyon bizom abban, hogy ezen bemutatás után más muzeumok is közreadják az esetleg ott őrzött Bagol András alkotásokat.

Talán tulzásnak tűnhet, hogy kimondottan műveltnek neveztem Bagolt, a juhászgazdából csósszé öregedett faragót, azt azonban nem naiv történeti ábrázolásai és témái miatt tettem /bár ezek tagadhatatlan olvasottságról tanuskodnak/, hanem abszolút stilusérzékkel, következetesen karcolt, klasszicista talpas antiqua betűi miatt, melyeket egyéni ízlése szerint alakított dekoratívabbá azzal, hogy az A, Á és H betűknél az egyenes középvonalat v-vé alakította. Ilyen kimunkált, ennyire következetesen alkalmazott írásmóddal egyetlen faragónál sem találkozunk. Bagol András helyesírása is látlagon felüli, igaz viszont, hogy a helyi kiejtéshez alkalmazkodik. Az egybeírás - különírás problémáit a szűk tér okozza, melyen /somfa botjain/ dolgozni kénytelen volt, igyekezett azonban interpunctioval és az egyes sorok eltérő színezésével olvashatóbbá tenni szövegeit.

Mielőtt Pécssett őrzött alkotásait bemutatnám, megkísérlem /részben a rajzoktól függetlenül/ ismertetni botjainak feliratait. A közlésnél a kikövetkeztetett betűk DÓLTEK, a kiegészítések /szintén dőlt/ kisbetűk.

Az egyes sorok mellett szereplő félkövér betűk a szín-
zésre utalnak: f - fekete, p - piros, z - zöld. - A M a -
l o n y a y által ismertetett szöveg /1911, 295/ ujraköz-
lésétől eltekintek.

A MAGYAROK BEJÖTTEK 890

ÁRPÁD LEHET ERŐS

SZIGETVÁR OSTROMA

1566

SZIGETVÁR

ZRINYI

BAGOL ANDRÁS MUNKÁJA

ŐS BUDA VÁRA 1457

GARA NÁNDOR LEÖLETTE

1457

LEFEJEZTETTE

HUNYADY LÁSZLÓT

VIDÁM NAPOT ÓRÁKAT

A PÜSP

PÖK TE

MPLOM

ÉLJEN HETVE SÁMUEL

KÉTEZER HÓNAPOKAT

RÁKÓCI

FERENC

Az E n d r e i közölte rajz nem sok kiegészítést tesz
lehetővé:

KÁRPÁDTÓL

ÁRPÁD LEH
HEL

1497 ÓSBUDAVÁR

GARA LÁNYA

HAZÁDNAK

RENDÜLETLENÜL

SZERESD A HAZÁT

FÖLDMIVELŐ

UTOLSÓ SZAVA

ÁRPÁD APÁNK

YU

GRÓF BA

TYÁNI

/Somogy vármegye, 219/

Lássuk most a Hormay Mihály gyűjtötte
botok feliratait /a 3-4. képet lásd a
következő lapon/:

Díszfokos -

ÉJ.JEN a HAZA ÉS KIRÁLY*

ITT A SÉTA ÉS MÁTKÁJA.

ROZSAFÁNÁL TAKARGATJA

EJHUJ

ÉLJEN SÉTA PISTA

*ÉLJEN EKI OLVASSA

Ólmosbot -

ROZSAVIRÁG KÖZT SZÜLETTEM

ÉN MENKE FERENC
ÉLJEN ATYÁM ÉDESANYÁM
AZ ÉN FELNEVELŐ DAJKÁM
SOK IDŐKET JÓ EGÉSSÉG KÖZT
ÉLJEN AKI ELOLVASSA.

Készült. 1901.

ÉLJEN A POLGÁR IM AZ IGASÁG
BAGOL ANDRÁS MUNKÁJA
48 OSTOROS RÓZSA SÁNDOR

z TARNÓCAI KASTÉ MELET
p .GULA MÉNES OTLEGYELGET
z .NÉZD A GRÓFNAK LOVÁSZA
p .KISANGYALÁT CSÓKRA VÁRJA
z .ÉLJEN SRÓNYEI
p ÁLJ MEG JÁNOS EGY SZÓRA.
p FELÜLÖK A LOVADRA
p ÉLJEN A
z LOVÁSZ.
z ÉLJEN A HAZA S KIRÁ
p ÉLJEN AKI OLVASSA
f BAGOL ANDOR MUNKÁJA.
f ÉLJEN E BOT GAZDÁJA
p VIDÁM NAPOT ÓRÁKAT
f ÉS EZER HÓNAPOKAT
/ Ólmosbot - JPM 52.14.1/

ÉLJEN A HONVÉD ÖNKÉNTES	p
.MERT E LÁNYBA NAGY SZERELMES	z
.MEG IS FOGTA MÁR A KARJÁT	p
.HOGY HOGY HAJCSA FEL A	z
SZOKNYÁT	p
ÉLJEN A <u>KEDVES</u>	p
GYERE IDA	p
MEGÁLY HUSZÁR CSAK EGY SZÓRA	p
FELÜLÖK MELEK A LÓRA	z
LESZEK ANYÁD SZOLGÁLÓJA	p
RÓZSA	p
CSÁSZÁRIAK	p
<u>48CAS BEVÉTELE</u>	f
BUDA	p
VÁR	z
<u>Bem Apó</u>	p
GRÓF BATYÁNI LAJOS	z
48CAS VÉRTANU PEST	p
BAGOL ANDRÁS <u>Maga.Kezével</u>	p
ÉLJEN A BOT GAZDÁJA	z
ÉLJEN AKI VÉGIGNÉZI	p

/Diszfokos - JPM 52.795.1/

Az ólmosbot diszitményét lásd 5. képünkön, teljes konturrajzát a bordázott fejjel pedig a diszfokos és másik ólmosbotunk /77.18.1/ mellékleten szereplő rajza mellett.

Ez utóbbi szövegét feleslegesnek tartjuk külön közölni /színezésének elvei azonosak a fentiekkel/, s mindössze három helyen szükséges a szöveg kiegészítése:

az első lovascsoport fejei közé ferdén bekarcolt harmadik név - BOTond,

a második lovascsoport fejei között olvasható betűket pedig a következőképpen oldom fel - KIAPka és DAMIanich...

Meglepő az utolsó sor: KÉSZÜlt BOTYKA 1901 - Bagol András a ma baranyai Botykán is szolgált?

Bagol András minden eddig ismert alkotása /a leírások, rajzok és a tárgyak alapján/ bot - mégpedig egy balaska és egy sétabot, a többi ólmosbot, illetve diszfokos. Ólmosbotjaink sima vagy bordázott feje /M a l o n y a y szerint "csillagos ólombuzogány a feje" ⁹, s a két ólomfokos /JMP 52.795.1 és az egyik Hormay-tárgy/ lecsavarható.

A leírások szerint és a tárgyakból ítélve főleg somfavesszőkre dolgozott a művész, a diszitményt karcolta, s a mélyedéseket különféle színű /piros és zöld/ spanyolviasszal töltötte ki, illetve feketítette. Ennek érzékeltetésére néhány rajz és bonyolultan tördelt felirat mellett feltüntettem az eredeti tárgy színeit.

Nemcsak karcolással osztotta mezőkre a botokat, hanem ólomgyűrűket is alkalmazott Bagol, sőt az egyes bot-részek alapszínét is megváltoztatta a fa savas kezelésével. A savak hatására barnul vagy vörösödik /a fafajától függően/ az alapszín. A kész tárgyakat /jelenlegi állapotukból megítélhetően/ méhviasszal vonta be a faragó.

/Nem valószínű, hogy minden későbbi tulajdonos egyformán így járt volna el./

Sajnos, egyetlen tárgy utja sem kísérelhető visszafelé egészen a készítőig. Hormay Mihály Lábodon vagy körzetében /a közeli Kivadáron/ szerezhette két tárgyát, de biztosan Bagol András halála után. Hogy kitől? Nem maradtak fenn esetleges feljegyzései, s a család közelebbit nem tud róluk.

A Janus Pannónius Múzeum tárgyairól csak szűkszavu feljegyzések szólnak:

- 52.14.1 - 1926-os ajándék a pécsi Haránth Andortól. A leltárkönyvben és a kartonon készítési helyként feltüntetett TARNÓCA megjelölés az ólmosbot szövegén alapszik.
- 52.795.1 - Minden adatot nélkülöző /bizonyára raktárrendezéskor előkerült, korábban szám nélküli/tárgy.
- 77.18.1 - 1977-ben adták el a múzeumnak. A kartonon a következőket olvashatjuk /az eladó - Sasvári Sándor, Pécs - szavait W. Sáfrány Zsuzsa rögzítette/: "Eladója csak arra emlékszik, hogy nagybátyjának már 54 évvel ezelőtt is megvolt. /Bózsöny Mihály postafőellenőr egy végrehajtó barátjától kapta ajándékba./"

Tárgyaink eredeti funkciójára is csak következtethetünk: inkább dísz tárgyak, mint fegyverek. Kézben vagy csizmaszárbába dugva hordhatták őket. Elképzelhető azonban az is, hogy

alkalomadtán ütöttek is velük. Két tárgyunk is "megreccsentsent" az idők folyamán.

A feliratok zömét ismertettük már. A diszitó motivumokról, figurális kompozíciókról a felsorolás helyett híven tanuszkodnak M o n o r i M a g d o l n a kiterített rajzai. Egyetlen apró részletre hívnám fel külön is a figyelmet: három boton is /összesen négy helyen/ megfigyelhető, hogy a hosszabb szövegek indításánál a diszitó motivumból kinyuló kéz kimeresztett mutatóujja inti a szemlélőt: "Itt kezdjed kiböngészni az irást!".

Az elvont, naivan megformált, általános történelmi mondanivaló mellett 55.14.1 leltári számú ólmosbotunkon /ugy vélem/ konkrét történelmi szituáció is megörökítést nyert a szövegben: a Tarnócai kastély mellett kezdetű dal szövege utáni refrén - ÉLJEN SRÓNYEI...! Nagyon valószínű, hogy egy hajdani somogyi választás kortes jelszava került rá erre a botra. Történészekre váró feladat kideríteni, volt-e /s mikor? / Somogyban Srónyei nevű jelölt, akár országgyűlési, akár helyi jellegű választásokon. Ennek a ténynek kiderítése talán datálhatná az egyébként évszám nélkül készült Bagol András faragványunkat.¹⁰

+ + +

Remélem, hogy ezen írásom nyomán más muzeumok is közreadják a tulajdonukban levő Bagol András faragványokat.

Ezáltal közkinccsé válhat e méltatlanul elfeledett alkotó máig fennmaradt oeuvre-je. S tán az sem elképzelhetetlen, hogy méltó helyre, muzeumba kerül az az ólmosbot is, amely M a l o n y a y munkáját elindította, e szervező-szerzőt írásra ösztönözte. A kérdéses bot egyébként a kivadári uradalom akkori várományosának Somssich grófnak csere-ajándékként az amerikai Alexander HARRISON, "a tenger festője" birtokába került a franciaországi Bretagne-ban.¹¹

Mándoki László

JEGYZETEK

- 1 MALONYAY Dezső: A magyar nép művészete III.
A balatonvidéki magyar pásztornép művészete.
Bp. 1911, 281. /A továbbiakban: MALONYAY 1911/
- 2 MALONYAY 1911, 295-298.
- 3 Bp. év nélkül /A továbbiakban: Somogy vármegye/.
- 4 Somogy vármegye, 197-222 /a rajz mőnyomó papíron!/.
5 DOMANOVSKY György: Magyar pásztorművészet c. művé-
ben /Bp. 1944, 32./ megemlíti Bagol Andrást, s hogy
Malonyay külön írt róla, de képet nem közöl alkotásairól.
- 6 MALONYAY 1911, 296.
- 7 Magam két újságcikkben érintettem Bagol András:
Történelem - botokon /Dunántúli Napló 1976.III.3./
c. írásomban méltattam témaválasztását, ragyogó techn-
nikáját, s hirt adtam a két újabb faragvány előkerülé-
séről Pécssett. A cikk hozta az egyik Hormay-tulajdonban
levő bot kiterített rajzát /a jelen tanulmány 3. képét/,
de mindössze 4 cm. szélességben. A Dunántúli Napló 1976.
X.6-án közölte /szignálatlan/ írásomat Október 6. Népmű-
vészet, történelem, munkásmozgalom címmel, ebben egy
bekezdés /"A kivégzettek sorát Batthyány Lajos nyitot-
ta meg, akit a századvég kiváló somogyi pásztorfaragója,
Bagol András, lőháton örökitett meg."/ illusztrálásá-
ra 52.795.1 leltári számú diszfokosunk rajzának /lásd
e tanulmány mellékletén/ legalsó, vonatkozó részletét
adtam.

8. Az 1975-ben alakult Kivadár /korábban mint puszta, Bodvica része/ a Somssich grófok birtoka volt. - Somogy vármegye, 97. /Ma Nagyatád külterületei./
9. MALONYAY 1911, 295.
10. A Magyarország vármegyéi és városai sorozat Somogy vármegye c. kötetének névmutatójában nem szerepel SRÓNYEI.
11. MALONYAY 1911, 295.

116-85

BAGOL ANDRÁS FARAGVÁNYAI PÉCSETT

E cikk egy múlt század végi faragópásztor, Bagol András juhász /Kivadár - ma Nagyatád külterülete, Somogy megye/ öt Pécsett őrzött botját mutatja be.

Két ólmosbotot és egy diszfokost a Janus Pannónius Múzeum Néprajzi Osztálya, egy ólmosbotot és egy diszfokost dr. Hormay Mihályné őriz.

Bár Bagol Andrást már 1911-ben "bemutatta" MALONYAY, csak egy botjának rajzát közölte művében, s a későbbi népművészeti kiadványokban sem találkozunk alkotásaival, pedig /az e cikkben közölt képek - MONORI Magdolna kiterített rajzai - tanúsága szerint/ kiváló rajzkészséggel karcolta tárgyait.

A karcolt díszitményeket bedörzsölt szinekkel is kiemelte a művész, akit tehetsége mellett a magyar történelemhez kapcsolódó témaválasztása és a feliratozásra valóhajlama is kiemel az átlagból.

Remélem, hogy ezen írás nyomán nemcsak a magyar múzeumokban és magángyűjteményekben lappangó Bagol András faragványok kerülnek mielőbb publikálásra, hanem méltó helyre, múzeumba kerül az a bot is, amely a múlt század végén Alexander HARRISON, a "tenger festője" birtokába került Finistere-ben!

BAGOL ANDRÁS FARAGVÁNYOK PÉCSETT

E cikk egy múlt század végi faragópásztor, Bagol András juhász /Kivadár - ma Nagyatád külterülete, Somogy megye/ öt Pécssett örzött botját mutatja be.

Két ólmosbotot és egy diszfokost a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztálya, egy ólmosbotot és egy faszökost dr. Hormay Mihályné őriz.

Bár Bagol Andrást már 1911-ben "bemutatta" MALONYAY, csak egy botjának rajzát közölte művében, s a későbbi népművészeti kiadványokban sem találkozunk alkotásaival, pedig /az e cikkben közölt képek - MONORI Magdolna kiterített rajzai - tanúsága szerint/ kiváló rajzkészséggel karcolta tárgyait.

A karcolt diszitményeket bedörzsölt szinakkal is kiemelte a művész, akit tehetsége mellett a magyar történelemhez kapcsolódó témaválasztása és a feliratozásra való hajlama is kiemel az átlagból.

Remélem, hogy ezen írás nyomán nemcsak a magyar múzeumokban és magángyűjteményekben lappangó Bagol András faragványok kerülnek mielőbb publikálásra, hanem méltó helyre, múzeumba kerül az a bot is, amely a múlt század végén Alexandre HARRISON, a "tenger festője" birtokába került Finistère-ban!

L. MÁNDOKI

BAGOL ANDRÁS FARAGVÁNYOK PÉCSETT

"Akad a pásztorok között olyan is, aki hazafias érzésének hevületében nagy történelmi témákat igyekszik botra rögzíteni, ilyen a többi közt Bagol András, ...

... De majd szólunk, még, könyvünk végén, Bagol Andrásról! Meszse, idegenben láttuk egy ilyen botocskáját sok évvel ezelőtt - s akkor jutott először eszünkbe, hogy könyvet kellene csinálni a magyar nép művészkedéséről!..." ¹

M a l o n y a y D e z s ő csakugyan külön fejezetet illesztett, Bagol András a művész címmel, a Balaton környékét tárgyaló kötet végére, ² ebben, s a már idézett helyen /1. jegyzet/ három Bagol András faragta botot ismertet több-kevesebb részletességgel. Egynek a rajzát is bemutatta /valószínűleg ^{Juhász Árpád} ~~Árpád~~ készítette/ a 111. képen. E gyenge minőségű másolat még kinagyítva sem érvényesül kellően /lásd 1. képünket/, nem adja vissza Bagol M a l o n y a y által dicsért technikáját, nem is beszélve a rossz kiterítés hibáiról...

Jól sikerült, de nem teljes rajzot találunk a Magyarország vármegyéi és városai c. monográfia-sorozat Somogy vármegye kötetében. ³ E n d r e i Á k o s írta a Somogy vármegye népe fejezetet, ⁴ amelyben a 219. lapon egy /a 205. lap megfogalmazása szerint/ "már-már kivesző kajlaalaku" kondásbalta rajzát közli, de nem kiterítésben, s nem is végig, így hiányzik Bagol András bizonyára rákarcolt, de E n d r e i által nem említett neve. Remélhetőleg múzeumba ~~jutott~~ e tárgy, de amíg teljes képe közlésre kerül, újra bemutatjuk E n d r e i /?/ rajzát! /Lásd 2. képünket./

Más népművészeti kiadványokban nem találkoztam Bagol-botokkal, ⁵ így örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy öt, Pécssett őrzött alkotását bemutassam /M o n o r i M a g d o l n a kiterített rajza-

ival/, s így visszaadjam őt Somogynak, ahol született, élt és alkotott!

A Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztálya /Pécs/ három Bagol András faragványt őriz: kettő a régebbi /52.14.1; 52.795.1/, egy pedig a legújabb gyűjtésekből származik /77.18.1/.

Még két Bagol-bot került Pécsre: dr. Hormay Mihályné őrzi apósa magángyűjteményét - a volt lábodi orvos jó szemmel választotta e két remeket /3.-4. kép/, melyek /egyelőre/ nem kerültek múzeumba...

"- Ki ez a Bagol András!

- A bátyámnál szolgál, Kivadáron, - mondotta a grófunk. - Az apja is nálunk volt cselédember, az unokái is nálunk szolgálnak. Javakorában juhászgazdánk volt, most kukoricacsósz, meg ráadásul erdőpásztor is az öreg.

- Kitől tanult faragni?

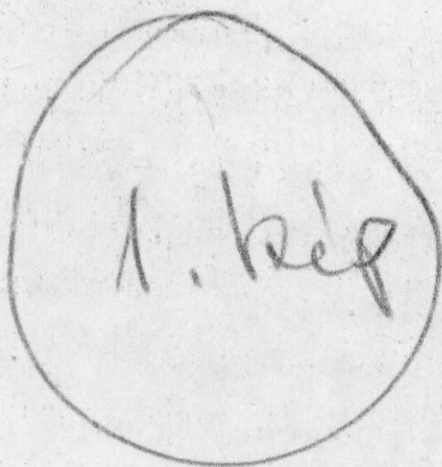
- Nem tanult az senkitől. Faricskál, amikor nincs más dolga." ⁶ ₁₇

Ma sem tudunk többet Bagol Andrásról...⁷ Valószínűleg a nagyatádi anyakönyvekből ⁸ meg lehetne állapítani születésének és elhunytának dátumait, amelyek a továbbiakban segíthetnek a hasonló stílusú, és évszámmal ellátott faragványok meghatározásánál, bár - úgy tűnik - szinte minden munkáját szignálta a múlt század második felének, századunk első éveinek e kiemelkedő tehetségű /és művelt!/ faragó juhásza. A Pécsen őrzött faragványok erről tanuskodnak, s nagyon bizom abban, hogy ezen bemutatás után más múzeumok is közreadják az esetleg ott őrzött Bagol András alkotásokat!

Talán túlzásnak tűnhet, hogy kimondottan műveltnek neveztem Bagolt, a juhászgazdából csósszé öregedett faragót, azt azonban nem naiv történeti ábrázolásai és témái miatt tettem /bár ezek tagadhatatlan olvasottságról tanuskodnak/, hanem abszolút stílusérzékkel, következetesen karcolt, klasszicista talpas antiqua betűi mi-

att, melyeket egyéni ízlése szerint alakított dekoratívabbá azzal, hogy az A, Á és H betűknél az egyenes középvonalat v-vé alakította. Ilyen kimunkált, ennyire következetesen alkalmazott írásmóddal egyetlen faragónál sem találkozunk! Bagol András helyesírása is átlagon felüli, igaz viszont, hogy a helyi kiejtéshez alkalmazkodik. Az egybeírás - különírás problémáit a szűk tér okozza, melyen /soma/ botjain dolgozni kénytelen volt, igyekezett azonban interpunctioval és az egyes sorok eltérő színezésével olvashatóbbá tenni szövegeit.

Mielőtt Pécselt őrzött alkotásait bemutatnám, megkísérlem /részben a rajzoktól függetlenül/ ismertetni botjainak feliratait. A közlésnél a kikövetkeztetett betűk DŐLTEK, a kiegészítések /szintén dőlt, kisbetűk. Az egyes sorok mellett szereplő félkövér betűk a színezésre utalnak: f - fekete, p - piros, z - zöld. - A M a l o n y a y által ismertetett szöveg /1911, 295/ ujraközlésétől eltekintek.

A MAGYAROK BEJÖTTEK 890
ÁRPÁD LEHEL ERŐS
SZIGETVÁR OSTROMA
1566

SZIGETVÁR

ZRINYI

BAGOL ANDRÁS MUNKÁJA

ŐS BUDA VÁRA 1457

GARA NÁNDOR LEŐLETTE

1457

LEFEJEZTETTE

HUNYADY Lászlót

VIDÁM NAPOT ÓRÁKAT

A PÜSP

PÖK TE

MPLOM

ÉLJEN HETVE SÁMUEL

KÉTEZER HÓNAPOKAT

RÁKÓCI

FERENC

/M a l o n y a y 111. kép/

Az E n d r e i közölte rajz nem sok kiegészítést tesz lehetővé:

KÁRPÁDTÓL

ÁRPÁD LEH
HEL

1497 ÓSBUDAVÁR

GARA LÁNYA

HAZÁDNAK

RENDÜLETLENÜL

SZERESD A HAZÁT

FÖLDMIVELŐ

UTOLSÓ SZAVA

ÁRPÁD APÁNK

YU

GRÓF BA

TYÁNI

/Somogy vármegye, 219/

2. kép

Lássuk most a Hormay Mihály gyűjtötte botok feliratait /a 3.-4. képet lásd a következő lapon/:

Diszfokos -

ÉJ•JEN A HAZA ÉS KIRÁLY•

ITT A SÉTA ÉS MÁTKÁJA.

ROZSAFÁNÁL TAKARGATJA

EJHUJ

ÉLJEN SÉTA PISTA

•ÉLJEN AKI OLVASSA *

Ólmosbot -

ROZSAVIRÁG KÖZT SZÜLETTEM

ÉN MENKE FERENC

ÉLJEN ATYÁM ÉDESANYÁM

AZ ÉN FELNEVELŐ DAJKÁM

SOK IDŐKET JÓ EGÉSSÉG KÖZT

ÉLJEN AKI ELOLVASSA•

Készült• 1901•

ÉLJEN A POLGÁR IM AZ IGASÁG

BAGOL ANDRÁS MUNKÁJA

48 OSTOROS RÓZSA SÁNCOR

z TARNÓCAI KASTÉ MELET
 p .GULA MÉNES OTLEGYELGET
 z .NÉZD A GRÓFNAK LOVÁSZA
 p .KISANGYALÁT CSÓKRA VÁRJA
 z .ÉLJEN SRÓNYEI
 p ÁLJ MEG JÁNOS EGY SZÓRA.
 p FELÜLÖK A LOVADRA
 p ÉLJEN A
 z LOVÁSZ.
 z ÉLJEN A HAZA S KIRÁ~~É~~
 p ÉLJEN AKI OLVASSA~~É~~
 f BAGOL ANDOR MUNKÁJA.
 f ÉLJEN E BOT GAZDÁJA~~É~~
 p VIDÁM NAPOT ÓRÁKAT~~É~~
 f ÉS EZER HÓNAPOKAT ~~É~~

/Ólmosbót - JPM 52.14.1/

/Diszfokos - JPM 52.795.1/

ÉLJEN A HONVÉD ÖNKÉNTES p
 .MERT E LÁNYBA NAGY SZERELMES z
 .MEG IS FOGTA MÁR A KARJÁT p
 .HOGY HOGY HAJCSA FEL A z
 SZOKNYÁT p
 ÉLJEN A KeDVES p
 GYERE IDA p
 MEGÁLY HUSZÁR CSAK EGY SZÓRA p
 FELÜLÖK MELÉD A LÓRA z
 LESZEK ANYÁD SZOLGÁLÓJA p
 RÓZSA p
 CSÁSZÁRIAK p
48CAS BEVÉtele f
 BUDA p
 VÁR z
 Bem Apó p
 GRÓF BATYÁNI LAJO. z
 S
 48CAS VÉRTANU PEST p
 BAGOL ANDRÁS MAg~~a~~.Kezével p
 ÉLJEN A BOT GAZDÁJA z
 ÉLJEN AKI VÉGIGNÉZI p

Az ólmosbot diszitményét lásd 5. képünkön, teljes konturrajzát a bordázott fejjel pedig a diszfokos és másik ólmosbotunk /77.18.1/ mellékleten szereplő rajza mellett. Ez utóbbi szövegét feleslegesnek tartjuk külön közölni /színezésének elvei azonosak a fentiekkel/, s mindössze három helyen szükséges a szöveg kiegészítése:

az első lovascsoport fejei közé ferdén bekarcolt harmadik név - BOTond,

a második lovascsoport fejei között olvasható betűket pedig a következőképpen oldom fel - KLAPka és DAMIanich...

Meglepő az utolsó sor: KÉSZÜlt BOTYKA 1901 - Bagol András a ma baranyai Botykán is szolgált?

Bagol András minden eddig ismert ~~ebb~~ alkotása /a leírások, rajzok és a tárgyak alapján/ bot - mégpedig egy bajlaska és egy sétatbot, a többi ólmosbot, illetve diszfokos. Ólmosbotjainak sima, vagy bordázott feje /M a l o n y a y szerint "csillagos ólombuzogány a feje" ³¹, s a két ólomfokos /JPM 52.795.1 és az egyik Hormay-tárgy/ lecsavarható.

A leírások szerint és a tárgyakból ítélve főleg somfavesszőkre dolgozott a művész, a diszitményt karcolta, s a mélyedéseket különféle színű /piros és zöld/ spanyolviaszsal töltötte ki, illetve feketítette - ennek érzékeltetésére néhány rajz és bonyolultan tördelt felirat mellett feltüntettem a z eredeti tárgy színeit.

Nemcsakkarcolással osztotta mezőkre a botokat, hanem ólomgyűrűket is alkalmazott Bagol, sőt, az egyes bot-részek alapszínét is megváltoztatta a fa savas kezelésével: a savak hatására barnál, a vagy vörösödik /a fafajától függően/ az alapszín. A kész tárgyakat /jelenlegi állapotukból megítélhetően/ méhviasszal vonta be a faragó /nem valószínű, hogy minden későbbi tulajdonos egyformán így járt volna el.../.

Sajnos, egyetlen tárgy utja sem kísérhető visszafelé egészen a készítőig - Hormay Mihály Lábodon, vagy körzetében /a közeli Kivadáron/ szerezhette két tárgyát, de biztosan Bagol András halála után. Hogy kitől? Nem maradtak fenn esetleges feljegyzései, s a család közelebbit nem tud róluk...

A Janus Pannonius Múzeum tárgyairól csak szűkszavu feljegyzések szólnak:

52.14.1 - 1926-os ajándék a pévsi Haránth Andortól. A leltárkönyvben és a kartonon készítési helyként feltüntetett TARNÓCA megjelölés az ólmosbot szövegén alapszik.

52.795.1 - minden adatot nélkülöző /bizonyára raktárrendezéskor előkerült, korábban szám nélküli/ tárgy.

77.18.1 - 1977-ben adták el a múzeumnak. A kartonon a következőket olvashatjuk /az eladó - Sasvári Sándor, Pécs - szavait W. Sáfrány Zsuzsa rögzítette/: "Eladója csak arra emlékszik, hogy nagybátyjának már 54 évvel ezelőtt is megvolt. /Bózsöny Mihály postafőellenőr egy végrehajtó barátjától kapta ajándékba/."

Tárgyaink eredeti funkciójára is csak következtethetünk: inkább dísz tárgyak, mint fegyverek - kézben, vagy csizmaszádba dugva hordhatták őket. Elképzelhető azonban az is, hogy alkalom adtán ütöttek is velük - két tárgyunk is "megreccsent" az idők folyamán...

A feliratok zömét ismertettük már - a díszítő motívumokról, figurális kompozíciókról felsorolás helyett tanuskodnak **M o n o r i M a g d o l n a** kiterített rajzai. Egyetlen apró részletre hívnám fel külön is a figyelmet: három boton is /összesen négy helyen/ megfigyelhető, hogy a hosszabb szövegek indításánál a díszítő motívumokból kinyuló kéz kimeresztett mutatóujja inti a szemlélőt - "Itt kezdjed kiböngészni az írást...!"

Az elvont, naivan megformált, általános történelmi mondanivaló mellett 52.14.1 leltári számú ólmosbotunkon /ugy vélem/ konkrét történelmi szituáció is megörökítést nyert a szövegben: a Tarnócai kastély mellett kezdetű dal szövege utáni refrén - **ÉLJEN SRÓNYEI...!** Nagyon valószínű, hogy egy hajdani somogyi választás kortes jelszava került rá erre a botra. Történészekre váró feladat kideríteni, volt-e /s mikor?!/ Somogyban Srónyei nevű jelölt, akár országgyűlési, akár helyi jellegű választásokon - ennek a ténynek kiderítése talán datálhatná egyébként évszám nélkül készült Bagol András faragványunkat...¹⁰

+ + +

Remélem, hogy ezen írásom nyomán más múzeumok is közreadják Bagol András faragványait, közkinccsé válik e méltatlanul elfele-

dett alkotó máig fennmaradt oeuvre-je, s tán az sem elképzelhetetlen, hogy méltó helyre, muzeumba kerül az az ólmosbot is, amely Malonyay munkáját elindította, e szervező-szerzőt írásra ösztönözte - az, amely a kivadári uradalom várományosának, az elhallgatott nevű /Somssich/ grófnak csere-ajándékként az amerikai Alexander HARRISON, "a tenger festője" birtokába került a franciaországi Bretagne-ban! ^{^^}

Mándoki László

Mándoki:

Bagol András faragványok Pécssett

JEGYZETEK

petit

- 1 MALONYAY Dezső: A magyar nép művészete III.
A balatonvidéki magyar pásztornép művészete.
Bp. 1911, 281. /A továbbiakban: MALONYAY 1911/
- 2 MALONYAY 1911, 295-298.
- 3 Bp. év nélkül /A továbbiakban: Somogy vármegye/.
- 4 Somogy vármegye, 197-222 /a rajz műnyomó papíron!/.
5 DOMANOVSKY György: Magyar pásztorművészet c. mű-
vében /Bp. 1944, 32./ megemlíti Bagol Andrást, s
hogy Malonyay külön írt róla, de képet nem közöl
alkotásairól.
- 6 MALONYAY 1911, 296.
- 7 Magam két újságcikkben érintettem Bagol Andrást:
Történelem - botokon /Dunántuli Napló 1976.III.3./
c. írásomban méltattam témaválasztását, ragyogó
technikáját, s hirt adtam a két újabb faragvány elő-
kerüléséről Pécssett. A cikk hozta az egyik Hormay-
tulajdonban lévő bot kiterített rajzát /a jelen ta-
nulmány 3. képét/, de mindössze 4 cm. szélességben...
A Dunántuli Napló 1976.X.6-án közölte /szignálatlan/
írásomat Október 6. Népművészet, történelem, munkásmoz-
galom címmel, ebben egy bekezdés /"A kivégzettek sorát
Batthyány Lajos nyitotta meg, akit a századvég kiváló
somogyi pásztorfaragója, Bagol András, lóháton örökitett

Mándoki - jegyzetek /petit/ 2.

meg

meg."/ illusztrálására 52.795.1 leltári számú diszfokosunk rajzának /lásd e tanulmány mellékletén/ legalsó, vonatkozó részletét adtam.

⁸ Az 1875-ben alakult Kivadár /korábban, mint puszta, Bodvica része/~~vált~~ a Somssich grófok birtoka volt. - Somogy vármegye, 97.

/Ma Nagyatád külterületei./

⁹ MALONYAY 1911, 295.

¹⁰ A Magyarország vármegyéi és városai sorozat Somogy vármegye c. kötetének névmutatójában nem szerepel SRÓNYEI...

Dr. Andrássy Antal szivességéből és segítségével betekinthessem a Somogy megyei Levéltár anyagába, ahol ...

11 E festőről a következőket tudtam kideríteni:

HARRISON, THOMAS ALEXANDER /1853-1930/,

American painter, was born in Philadelphia, Jan. 17, 1853. He was a pupil of the Pennsylvania Academy of Fine Arts and of the École des Beaux-Arts, Paris, whither he went in 1878, having previously been with a U.S. Government survey expedition on the Pacific coast. Chaffing under the restraints of the schools, he went into Brittany, and at Pont Aven and Concarneau turned his attention to marine painting and landscape. In 1882 he sent a figure-piece to the Salon, a fisher boy on the beach, which he called, "Châteaux en Espagne." This piece attracted attention, and in 1885 he received an honourable mention, the first of many awards conferred upon him, including the Temple gold medal /Pennsylvania Academy of Fine Arts, Philadelphia, 1887/, first medal, Paris Exhibition /1889/, and medals in Munich, Brussels, Ghent, Vienna and elsewhere.

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA 11 /1947/, 221.

A THIEME Ulrich és BECKER Felix alapította Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart 16. kötetében /Leipzig, 1923. - "Herausgegeben von Hans VOLLMER/ Blake-More GODWIN állította össze a Harrison, Alexander /Thomas A./ cikket - bő irodalommal, 62-63. lapok -, ebből azonban csak egyetlen, számunkra érdekes részletet idézek: "Mit seinem Freunde Bastien-Lepage lebte er längere Zeit in der Bretagne..." /62. lap/.

116-86

Wood-carvings of ANDRÁS BAGOL

at PÉCS

This article presents five shepherd s crooks of a wood-carver herdsman from the last century, András Bagol who was a shepherd at Kivadár/today it is the outskirts of Nagyatád, County Somogy/. The shepherd s crooks are preserved at the Museum of Pécs.

Two leaded sticks and one ornamental pontoon are preserved at the Ethnographical Department of the Janus Pannonius Museum, and one leaded stick and one ornamental spontoon there are in the property of dr. Hormay Mihályné.

Though András Bagol was presented already in 1911 by MALONYAY, who in his work published only the illustration of one shepherd s crook of András Bagol, and in the later publications of popular art we also don t meet his productions, but he scratched his objects with an excellent draughtsmanship./on the strength of the illustrations which are published in this article, made by Magdolna Monori/

The artist emphasized the scratched decorations by smeared colours, too whom is raised from the run beside his talent by his choice of subject connecting with the hungarian history and his inclination to the epigraphical decoration.

I hope, that by this article not only those András Bagol s wood-carvings will be published which are in Hungarian Museums and which there are lurking in private collections, but they get their adequate place-Museums-that shepherd s crook, too, which at the end of the last century got to the property of the painter of the sea, Alexander Harrison, to Finistere!

L. Mándoki

